

ОГНІВЕЦЬ І.В.,
здобувач

*Інститут міжнародних
відносин Київського
національного
університету імені
Тараса Шевченка*

**ГРОМАДЯНСТВО
ЄВРОПЕЙСЬКОГО
СОЮЗУ:
ЗДОБУТКИ І
СУЧАСНІ
ПРОБЛЕМИ**

Європейський Союз – результат глибоких інтеграційних процесів між державами Західної, Південної та Північної Європи. Сьогодні, в це об'єднання входить 15 держав-членів: Австрія, Бельгія, Німеччина, Греція, Данія, Ірландія, Іспанія, Італія, Люксембург, Нідерланди, Португалія, Великобританія, Фінляндія, Франція, Швеція.

В рамках Союзу функціонує єдиний економічний простір. Держави-члени проводять скоординовану внутрішню і зовнішню політику.

Основою Союзу являються Європейські співтовариства, запроваджені в 1950 році як міжнародні міжурядові регіональні організації – Європейське об'єднання вугілля та сталі (ЕОВС), Європейське економічне співтовариство (ЄЕС), перейменоване Договором про Європейський Союз в Європейське Співтовариство (ЄС), Європейське співтовариство з атомної енергії (Євроатом). Разом з тим, не слід ототожнювати Європейський Союз виключно з Європейськими співтовариствами, адже крім

них ЄС має спільну політику безпеки, а також в рамках ЄС здійснюється співробітництво поліцій та судових органів в кримінально-правовій сфері.

Об'єднана Європа являється регіоном, по відношенню до якого останнім часом все більш зростає інтерес. Це пов'язано, насамперед, з тим, що запровадження європейської інтеграції, європейського громадянства дає свої позитивні результати, які проявляються у відносній стабільності економічних та політичних гарантій прав та свобод громадян держав Об'єднаної Європи. У цьому зв'язку інститут європейського громадянства заслуговує на особливу увагу у контексті дослідження напрямків врегулювання проблем подвійного громадянства, які існують у світовій юридичній практиці.

Громадянство Європейського Союзу являє собою один з базових інструментів інтеграції в рамках цього регіонального міждержавного утворення, яке має вагомий авторитет на міжнародній арені¹.

Громадянство Європейського Союзу слід розглядати як особливий різновид подвійного громадянства, що проявляється у наявності у громадян наряду з громадянством держав проживання додаткового громадянства відповідного міждержавного утворення, повноправним членом якого є держава їхнього громадянства. Даний вид громадянства не є прикладом відкритого громадянства, яке охоплювало б громадян більшості держав або до якого вільно можуть приєднатися жителі різноманітних держав. Це обумовлено специфікою Європейського Союзу і особливостями взаємовідносин його держав-членів².

Інститут громадянства Європейського Союзу закріплений у ст.8 Договору про Європейський Союз, підписаного в 1992 році у м. Маастрихт.

Зокрема, Договір проголошує наступне: "Цим встановлюється громадянство Союзу. Кожен громадянин держави-члена являється громадянином Союзу"³.

Зміст громадянства складають взаємні права та обов'язки особи. З юридичної точки зору така конструкція застосовується по відношенню до громадянства Союзу, оскільки право Європейського Союзу регулює правосуб'єктність фізичних осіб⁴.

Маастрихтський договір визначає основні права громадян Союзу в статтях 17-21. Зокрема, ст.18 встановлює право громадян Союзу на вільне пересування та постійне проживання на території держав-членів; ст.19 передбачає надання громадянам Європейського Союзу права обирати та бути обраними до Європейського парламенту та до місцевих органів влади в тій державі, де вони постійно проживають; ст.20 надає право користуватися на території третіх держав

дипломатичним захистом з боку посольства чи консульської установи будь-якої з держав-членів; ст.21 Договору про Європейський Союз проголошує право громадян Європейського Союзу на звернення з петиціями до Європейського парламенту або до омбудсмана (омбудсмена) Співтовариств.

Слід зазначити, що у вищезазначеному Договорі закріплені лише основні права громадян Союзу. Інші права закріплюються положеннями установчих актів Союзу, судовими рішеннями. Необхідно підкреслити, що ст.22 Договору про Європейський Союз визначає, що Рада за поданням Комісії після консультацій з Європейським парламентом може одногосно прийняти рішення, метою якого є змінення або доповнення прав громадян Союзу.

Особливість права Європейського Союзу полягає в тому, що воно не містить звичайного переліку основних прав та свобод громадянина, який, як правило, проголошується в конституціях держав-членів⁵.

Ст.6 Договору про Європейський Союз містить норму, згідно з якою Союз поважає основні права особи:

- гарантовані Європейською конвенцією про захист прав людини та основних свобод 1950 р.;
- що витікають із загальних конституційних традицій держав-членів, "в якості загальних принципів права Співтовариств"⁶.

В якості додатку до Маастрихтського договору була прийнята Декларація про громадянство держави-члена, в якій закріплені принципи державного суверенітету членів Європейського Союзу стосовно регулювання їхнього власного громадянства. Зокрема, в Декларації зазначається, що скрізь, де в Договорі, який запровадив Європейське співтовариство, міститься посилання на громадян держав-членів, питання про те, чи має дана особа громадянство відповідної держави-члена, вирішується виключно на основі національного законодавства відповідної держави-члена. Отже, кожна держава-член Європейського Союзу може у порядку інформації заявити, кого слід вважати її громадянином, виходячи з цілей Співтовариства, передавши до апарату Головування (у Європейській раді) відповідну декларацію, в яку пізніше може вносити необхідні поправки. Набуваючи громадянство Європейського Союзу, громадянин держави-члена цієї міжнародної організації наряду зі збереженням прав та обов'язків громадянства своєї держави набуває права та обов'язки громадянина Європейського Союзу.

Запровадження інституту громадянства Європейського Союзу було обумовлене необхідністю глибокої інтеграції держав-членів Європейського співтовариства та реалізацією конкретних економічних та

політичних програм. Зокрема, йдеться про програми в межах держав-членів та раніше актуальну необхідність чергової трансформації європейських співтовариств – створення Європейського Союзу⁷.

На державах-членах Європейського Союзу лежить обов'язок щодо розроблення у встановлені строки заходів по реалізації вищезазначених прав. При цьому слід врахувати те, що переважна більшість держав-членів Європейського Союзу веде неузгоджену між собою політику щодо подвійного громадянства, що, однак, не зашкодило запровадженню єдиного європейського громадянства⁸.

Підводячи підсумок, слід підкреслити, що від належного врегулювання питань громадянства залежить реальне здійснення прав, свобод та обов'язків громадян, захист їхніх інтересів. Вирішення цього питання також пов'язане з проблемою ефективного існування держави і в залежності від підходів, методів та результатів врегулювання проблеми множинного громадянства може служити своєрідним показником політичної системи тієї чи іншої держави.

Актуальність проблеми вирішення питань, пов'язаних із врегулюванням подвійного громадянства, зростає в наш час, коли людство здатне на основі критичного аналізу історичних процесів оцінювати накопичений досвід для продуктивного та ефективного вирішення проблем майбутнього, у світлі проголошених суспільством моральних цінностей, де на першому місці знаходяться права людини і громадянина.

Безспірно, громадянство Союзу надає якісно нові права громадянам держав-членів, пов'язані з розширенням їхніх можливостей.

Інститут громадянства Європейського Союзу символізує втілення ідеї щодо створення Союзу не лише держав, а, головне, об'єднання народів.

ПОСИЛАННЯ

- ¹ Права человека: Сборник международно-правовых документов/ Сост. В.В. Щерба. – Мн.: Белфранс, 1999. – С. 1021.
- ² Топорнин Б.Н. Европейское право. – М.: Юрист, 1999. – С.158.
- ³ Единый Европейский акт. Договор о Европейском Союзе: документы Европейского Союза. Т.2. – М.: Международная издательская группа "Право", 1994. – С. 55.
- ⁴ Див.: Капустин А.Я. Европейский Союз: интеграция и право. – М., 2000; Право Европейского Союза / Под ред. С.Ю.Кашкина. – М., 2002.
- ⁵ Див.: Европейський Союз: основи політики, інституційного устрою та права. – Кельн-Київ, 2001.
- ⁶ Сборник международных правовых документов, регулирующих

вопросы миграции. – М.: Международная организация по миграции, 1994.
– С. 315.

⁷ Копійка В.В. Розширення Європейського Союзу. Теорія і практика інтеграційного процесу: Монографія. – Київ, 2002.

⁸ Див.: Европейский Союз на пороге XXI века: выбор стратегии развития / Под ред. Ю.А.Борко и О.В.Буториной. – М., 2001.